పలుపు

క్రొత్తదొర శానా మంచోడె"—అన్నాడు భార్యతో అయిలయ్య.

ఆ మాటలు విని దుర్గమ్మ నవ్వసాగింది.

"ఏంటిదె !—దొర మంచోడంటే నవ్వుతానవు.... దొరల్ల మంచోళ్ళుం దరా !" కొంచెం కోపం వచ్చింది అయిలయ్యకు.

"అదికాదయ్యా....వచ్చి రొండురోజులు కాలె....అప్పుడే దొర మంచోడో, సెడ్డోడో తెల్సిపోయినాది ?" అంది దుర్గమ్మ.

"నీదంతా చోద్యం....ఒక్కసారి సూత్తె ఎఱుకగాదె మంచీ, సెడ్డ ?"

"అట్లనా ! ...ఏది సెప్పు ...దొరల ఏం జూసి మంచోడు అంటనవో ?"

"నవ్వుకుంటు మాట్లాడుతదే.... దొరలు తిట్టుకుంట మాట్లాడుతరుగాని నవ్వుకుంటా మాట్లాడుతారె ?"

"ఉహూఁ...."

"ఒక్కడేరాలె అమ్మగోరినిగూడ ఎంటబెట్టుకొచ్చుకున్నడు...."

"పెళ్ళాన్ని ఎంటబెట్టుకచ్చుడుగూడా గొప్పే"

"అదికాదే ...మునుపచ్చిన దొరలు ముందుగాల్నె అమ్మగోర్లతో రాక పోయేదె అసోంటిది ఈ దొర పొట్టతోనున్న అమ్మగోరిని తీసుకొచ్చుకున్నడు-"

"ఉఁ తీసుకొత్తనె వత్తాది-ఆమే దొర ఎంబడి పడి వచ్చిందొచ్చు.... సూపులు పక్కకుపోతె సురుకలంటించడానికి...."

భార్య అలా అనడం అయిలయ్యకు రుచించలేదు—

"సాల్లే ఇంత కూడెయ్యి. జల్దిన బోవాలె" అన్నాడు.

"నంటిదానికి పాలిత్తాన కనుబడ్తలేదు జర ఆగరాదు ?"

"పోవాల్నె ...సరె నేనేసుకుంట కూకో" అంటూ అరుగుమీది నుంచి ఇంట్లోకి వెళ్ళాడు అయిలయ్య.

"కడుపు నిండా తినిపో....అయిల్లగూడ తినలే" అంది దుర్గమ్మ పాలు తాగుతున్న నంటి దాన్ని ప్రేమగా నిమురుతూ—

కంచం కడుక్కొని అన్నం వేసుకొని కూర్చున్నాడో లేదో.... "దొర రమ్మంటాండు" అంటూ వచ్చాడు కనకయ్య.

దుర్గమ్మ కొంగుతీసి నిండా కప్పుకొంది. పాలు తాగుతూన్న పసిది సగం బయట సగం కొంగులోపల ఉండిపోయింది.

కనకయ్యకు పిల్లలులేరు. గేదెలున్నాయి. కనకయ్య తనభార్య పాలిస్తుండగా యెప్పుడూ చూడలేదు. గేదెలు పాలిస్తుండగా మాత్రం రోజూ చూస్తాడు— దుర్గమ్మ పాలిస్తుండగా చూస్తున్నాడు —తినబోతున్నవాడల్లా అన్నంమీది నుంచి లేచివచ్చాడు అయిలయ్య.

"అయ్యో! కూడుతిని పో... అట్లనే పోతావా ఏంది ?" భుజంమీద కండువా వేసుకుని భర్త బయిటికి రావడంచూసి అంది దుర్గమ్మ. "ఆసెంక తింటలేయె.... పోర పిలుత్తాండట—ఎందుకో పోయత్త" అంటూ "అయిల్లతింట ఇప్పుడుగూడ తెనకుండపోతె ఎట్లనయ్యా...." అని దుర్గమ్మ అంటున్నా వినిపించుకోకుండా గబగబా వెళ్ళిపోయాడు అయిలయ్య.

అది వరంగల్ జిల్లాలోని ఒక పంచాయతీ.

ఆ సంవత్సరంలో అప్పటికే యిద్దరు ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసర్లు ఆ ఆఫీసుకు ట్రాన్స్ఫర్ అయి, ట్రాన్స్ఫర్ చేయించుకొని వెళ్ళిపోయారు. కృష్ణమూర్తి మూడో ఆఫీసరు—

అది మారుమూల పంచాయతీ కావటం వలన ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసర్లెవరికీ ఆ పంచాయితీకీ రావటానికి యిష్టం వుండదు.

అందుకే తమకు ఇష్టం లేనివారిని ఆ పంచాయితీకి పంపుతుంటారు పై అధికార్లు-రాగానే ప్రతి ఆఫీసరు చేసే మొదటిపని తనకు అక్కణ్నుంచి ట్రాన్స్ఫర్ చేయించుకోవడానికి ప్రయత్నించడం—ఈ పంచాయితీలతో ఇదే పంచాయితి! ... ప్రతి ఆఫీసరు, టీచరూ టిక్ట్వెంటీ తాగిన మొహాలు పెట్టుకొని ఊసురోమంటూ కన్పిస్తారు—వాళ్ళకెప్పుడూ ట్రాన్స్ఫర్ గొడవలే!

పంచాయితీ ఆఫీసు వెనకనున్న డాబా ఇల్లు ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసరు కోసం కేటాయించబడింది.

ఆ రోజు ఆదివారం—

ఆఫీసుకు మాత్రమే శెలవు. ఆఫీసు ప్యూన్ అయిలయ్యకు శెలవుండదు-అయిలయ్య తాలూకాఫీసు జీపులాంటివాడు. ప్రతి రోజూ పనిచేయాలి.

ఆఫీసు పని చేయాలి—ఆఫీసరు ఇంటి పని చేయాలి.

ఆఫీసరును మోయాలి—ఆఫీసరు యింటిని మోయాలి.

ఆఫీసరుగారి ఇంటి ముందు ప్యూను నిలుచున్నాడు. ఆరోజు ఆదివారం.... కృష్ణమూర్తి క్వార్టర్ ముందు అయిలయ్య నిలుచున్నాడు. తాలూకాఫీసు నుండి తెప్పించిన జీపుకూడా నిలుచుంది.

కనకయ్య వెళ్ళిపోయాడు. ఆఫీసరు ఇంటి వెనకాల పెరటిలోనే వుంది కనకయ్య గుడిసె. కనకయ్య పంచాయతీ ఆఫీసుకు, ఆఫీసర్ ఇంటికి చౌకీదారు-అంటే ఆఫీసుకు, క్వార్టర్కు ముందు నుంచి కనకయ్య వెనుక నుంచి గుడిసె కాపలా దారులు-

సుష్టుగా భోంచేసి బయటకు వచ్చాడు కృష్ణమూర్తి.

"వచ్చినవా అయిలయ్యా— మనం తొందరగా వరంగల్ పోవాలె—అమ్మగారి అమ్మగారింటికి—జీపు తెప్పించిన" అన్నాడు

"అట్లనే బాంచెను—" అమ్మగారి అమ్మగారింటికి .. అంటే దొరగారి అత్తగారింటికి దొరగారు పోతున్నారు.... సరే— సంతోషం!- మరి అయిలయ్య ఎందుకు? — ఎందుకంటె దొరగారి బొచ్చుకుక్క కూడా పోతాలేదు....! అత్తగారింటికి అట్టహాసంగా పోవద్దు! "దొరగోరు శానా మంచోరు— అత్తగారింటికి గూడ నన్ను తీసుకపోతాండు—" మరోసారి దొరగారి మంచితనం కనిపించింది అయిలయ్యకు.

బొచ్చుకుక్కకూ కడుపునిండా తినిపించి అమ్మగారు వచ్చారు. అమ్మగారు, దొరగారు జీపులో ముందు కూర్చొన్నారు. బొచ్చుకుక్కను పట్టుకొని అయిలయ్య వెనక కూర్చున్నాడు.

జీపు వేగంగా పోతున్నది. చాలా హుషారుగా ఉంది.

బొచ్చు కుక్కకూ హుషారుగా ఉంది. కనిపించే చెట్టును, పుట్టను చూస్తూ 'కుయ్‌కుయ్'మని మొరగసాగింది.

అయితే అయిలయ్య కడుపులోని ప్రేగులు మాత్రం కోపంతో మొరుగుతున్నాయి. ఆ మనిషి ప్రేగులై పుట్టినందుకు ఏడుస్తున్నాయి!

'ములుగు' చేరగానే కదలనని జీపు మొరాయించింది. పెట్రోలు బంకును చూడగానే దానికి ఆకలయినట్టుంది! ఫైవ్‌స్టార్ హోటల్‌ను చూసినట్టు దాని ముఖం వెలిగిపోయింది! డ్రైవరు దిగి దాని కడుపు నింపాడు.

ఆ జీపు నయం! ఈ అయిలయ్య వొట్టి మూర్ఖుడు.... అనుకున్నాయి అతని కడుపులోని ప్రేగులు. ఆ జీపు కడుపులో దూరినా బాగుండేది. ఈ మనిషి కడుపులో చిక్కుకున్నాము అని విచారించాయి!

కృష్ణమూర్తి అత్తగారు కూతుర్ని, అల్లుణ్ని, వాళ్ళ అట్టహాసాన్ని చూసి ఎంతో సంతోషించారు ఆఫీసరు దగ్గర పర్మిషన్ తీసుకొని 'మా అత్తగారి ఇల్లు కూడా ఇక్కడే ఉందిసార్ ఒక్కసారి వెళ్ళొస్తా— గంటలో వస్తాసార్' అని జీపుతో సహా డ్రైవర్ జారుకున్నాడు.

జీపు తోలుకొచ్చిన అల్లుణ్ని చూసి ఆ డ్రైవర్ అత్తగారూ ఎంతో సంతోషించి ఉంటారు. ఆ వాడంతా తన అల్లుణ్ని, జీపును చూస్తుంటే ఆ అత్తగారింటి ఆనందం ఆకాశాన్ని అందుకొని ఉంటుంది!

అయిలయ్య మాత్రం ఎటూ పోక బొచ్చుకుక్కను పట్టుకొని 'దొరగోరి' అత్తగారి మేడ బయటే నిలుచున్నాడు.

కొంచెంసేపటికి లోపలికి రమ్మని బొచ్చుకుక్కకు కబురొచ్చింది.

అయిలయ్యకూ వస్తున్నాయి కబుర్లు.... కడుపులోంచి!

కాని అతడు కదలడు. ఆజ్ఞలు పాటించడంలో కేసబియాంకాను మించి పోతాడు. అయినా బరువులేంది కదిలి మాత్రం ఏం చేస్తాడు!

అక్కడ ఊరిలో—— అయిలయ్య భార్య దుర్గమ్మ "నీ మొగుడు పేటకు పోయిండె" అని కనకయ్య చెబితే విని ఏడ్చినంత పనిచేసింది. తనకు చెప్పకుండా భర్త అలా వెళ్ళినందుకు ఆమె చాలా బాధపడింది. కాని పాపం! ఏం చేస్తాడు అయిలయ్య ఎమర్జన్సీ వెంటబెట్టుక పోతుంటె!

ఆరాత్రి కృష్ణమూర్తి భార్యకు నొప్పులు రావడంతో మెటర్నిటీ హాస్పిటల్‌లో జాయిన్ చేశారు. నిద్రాహారాలు మాని వాళ్ళు చెప్పిన పనల్లా చేయసాగాడు అయిలయ్య.

'దొరగోరు శానా మంచోరు' అని మరీ మరీ అనిపిస్తున్నది అయిలయ్యకు. తానెంతో అప్తుడు కనుక ఇలాంటి సమయంలో తనను దగ్గరుంచుకున్నారు.... మరి ఆకలి దప్పుల మాటేమిటి?-అవసరం వచ్చినప్పుడు అవన్నీ లెక్క చేయొద్దు!

అయిలయ్యకు అంతా అయినవాళ్ళే!

తన భార్య ప్రసవించినప్పుడు మాత్రం ఇంటిదగ్గఱ కాదు- అసలు ఊర్లోనే లేడు అయిలయ్య!.... కృష్ణమూర్తి కంటె ముందున్న 'దొరగోరు' సీసాలు తెమ్మంటె తాలూకా బజారుకెళ్ళాడు. ఇంటిదగ్గఱ భార్య పురిటినొప్పులు పడుతున్నా ఆ 'దొరగోరి' గొంతునొప్పి మొదట తీర్చాల్సి వచ్చింది. ఇదంతా అయిలయ్య ఆలోచించడంలేదు- అయిలయ్యకు ఈ ఆలోచనరాదు

రెండు రోజుల తరువాత దొరగారిని, దొరగారి బొచ్చు కుక్కను, ప్యూనును తీసుకొని తాలూకాఫీసు జీపు ఊరికి తిరిగి వచ్చింది. వచ్చీ రావడంతోటే "మాంచి కోడి పొలావ్ పట్రా అయిలయ్య " అంటూ దొరగారు నవ్వుతూనే ఆర్డర్ జారీచేశారు. తలూపి ఇంటికి వచ్చాడు అయిలయ్య.

కళ్ళు పీక్కుపోయాయి. ముఖం చిక్కిపోయింది.

భర్తను అలా చూసి దుర్గమ్మ మనసు బావురుమంది.

"దొరగోరికి జల్ది కోడి కూరండుకపోవాలె." అన్నాడు అయిలయ్య వస్తూనే.

''అయితే నువ్వొచ్చింది కోడికూరకా!.... పెళ్ళాం బిడ్డలను సూడ్డానిక్కాదు! " అన్లేదు దుర్గమ్మ. ఆ మనిషి తీరు ఆమె కెప్పుడో అర్థమయింది.

ఆరురూపాయలు అప్పుపెట్టి ఒక మాంచి కోడిని పట్టుకొచ్చాడు అయిలయ్య. 'దొరగోరికి' అని చెప్పి భయపెట్టి తీసుకరావచ్చు. కాని అయిలయ్యకు అంత తెలివి, శక్తియుక్తులు లేవు! అందుకే అయిలయ్య కడుపులోని ప్రేగులు దేవున్ని రోజూ తిడుతుంటాయి .. ఆ మనిషి కడుపులో పడేసినందుకు!

నెలరోజుల్లోపల కృష్ణమూర్తి భార్య వచ్చేసింది.

"ఏం మునిగిపోయిందని ఇంత తొందరగా వచ్చేసింది" అన్నాడు కృష్ణమూర్తి.

"సీసా పాలైతె బాబు ఆరోగ్యం చెడిపోతుందేమోనండి...." అందావిడ గారాలుపోతూ భర్తతో.

"అవునూ....సీసా పాలెందుకు ?" అన్నాడు కృష్ణమూర్తి.

"పొండి....మీకేం అర్థంకాదు—" అంది చిఱుకోపం తెచ్చుకుంటూ—అర్థమయింది కృష్ణమూర్తికి—"ఓ....అందుకా....అవును సీసా పాలుకావాలి—" అన్నాడు.

"అవే వద్దంటున్నాను కొంతకాలం—"

"వద్దంటె ఎలా ?"

"ఎవరైనా పాలిచ్చే మనిషిని చూడండి."

తన సొగసులు తరిగిపోతాయని ఆమె బెంగ !

* * *

'గుమ్ముల గింజలు గుమ్ముల్నె ఉండాలె గునుపాల్లెక్క బిడ్డలుండాలె అన్నట్లున్నది ఆమె ఎవహారం' అనుకున్నది దుర్గమ్మ, భర్త చెప్పిందంతా విని—

"అయితే నన్నేం జేయమంటవయ్యా ?" అని అడిగింది. "ఏంటయ్యా నువ్వనేది ? నేనియ్యాల్నా ఆ పిల్లగానికి పాలు ?"

"ష్....లొల్లి పెట్టకే....దొరగోరి బిడ్డకు పాలిచ్చే అదురుట్టం అందరికొత్తాదె" అని ఆమె నోరు మూశాడు అయిలయ్య.

"నంటిది ఏడుత్తాదయ్యా—దానికి సరిపోవయ్యా" అని ఆమె ఎంతచెప్పినా ఏడ్చినా ప్రయోజనం లేకపోయింది. 'దొరగోరి' దగ్గఱికి ఆమెను లాక్కుపోయాడు. అయిలయ్య—

కనకయ్య గుడిసె ప్రక్కనే పశువులకు చిన్న పాక ఒకటి ఉంది. ఆ పశువులను కాయడానికి ఒక జీతగాన్ని పెట్టుకున్నాడు. ఆ జీతగాడె వాటి పాలు పితికి అమ్మకవస్తుంటాడు.

వారం రోజుల క్రితమే ఈనిన ఈరయ్య బఱ్ఱెను బేరం చేశాడు కనకయ్య. ముట్టె నుంచి తోకదాకా దాన్ని పరీక్షగా చూశాడు.

ఎదురుగా నిల్చున్న దుర్గమ్మను ఆపాదమస్తకం పరిశీలనగా చూశాడు కృష్ణమూర్తి.

బఱ్ఱె పొదుగును చేయితో తడిమి చూశాడు కనకయ్య.

చూపుల చేతులతో దుర్గమ్మ రొమ్ములను తడమి చూస్తున్నాడు కృష్ణమూర్తి.

ఫరావాలేదు పాలు బాగానే ఇస్తుంది అనుకున్నాడు కనకయ్య.

ఫరావాలేదు బాగానే ఇస్తుంది అనుకున్నాడు కృష్ణమూర్తి—

బఱ్ఱెకు ఒంటిమీద తేళ్ళు, జెఱ్ఱులు ప్రాకాయోలేదో తెలియదు కాని ఈగలు దోమలు మాత్రం ముసిరాయి.

దుర్గమ్మ మాత్రం అక్కడ నిలవలేక ప్రక్కకు పోయింది.

జీతగాన్ని పిలిచి కొత్త బర్రెను, దాని దూడను తీసుకపోయి పాకలో కట్టేయమని చెప్పాడు కనకయ్య. కొత్త పలుపులు తీసుకొచ్చి వాటి మెడకు తగిలించి తీసుకపోయాడు జీతగాడు.

"ఉంచిపో ..." అన్నాడు కృష్ణమూర్తి....

"అట్లనే బాంచెను........" అని వెళ్ళిపోయాడు అయిలయ్య. దుర్గమ్మకు దుఃఖం ఆగలేదు. పసిదాన్ని వదిలి ఉండలేకపోయింది.

"ఇంకా అక్కన్నే నిలబడ్డవేందె ఇలా రా...." అంటూ ఆమెను ఇంటి వెనుకకు తీసుకుపోయింది కృష్ణమూర్తి భార్య కుమారి, ఆమె ఎప్పటికీ కుమారిలా ఉండాలని కాబోలు ఆ పేరు పెట్టారు.

పిల్లల్ని కన్నా ఆమె కుమారే మరి!

"బాగా కడుక్కోనిరా...." అని దుర్గమ్మను బాత్‌రూంకు పంపించింది కుమారి.

భయం భయంగా ఉంది దుర్గమ్మకు ఏడ్పు వస్తోంది. పాలిచ్చి తొందరగా అక్కణ్నుంచి పారిపోవాలని ఉందామెకు—

ఆమె బట్టలుకూడా మార్పించింది కుమారి.

రెండు మూడు తువ్వాళ్ళు, గుడ్డలు రొమ్ముల క్రింద పరిచి పాలివ్వడానికి పిల్లవాణ్ని అందించింది. ప్రక్కనే కుర్చీ వేసుకొని కూర్చుంది.

దుర్గమ్మ వంచిన తల ఎత్తకుండా నేలమీద కూర్చుంది పిల్లవానికి పాలిస్తూ-ఆ పాలు త్రాగి ఆమె ఒడిలోనే నిద్రపోయాడు.........చల్లని ఒడిలో భేదాలు తెలియని పసివాడు!

ముఖం చిట్లించుకొని కొడుకును దుర్గమ్మ ఒడిలోంచి తీసుకొని స్పాంజ్ పరుపుమీద పడుకోబెట్టింది కుమారి.

ఇక వెళ్తానన్నట్లు లేచి నిలబడింది దుర్గమ్మ.

"పోయిరానా అమ్మగోరూ...." అని అడిగింది.

"పోతవా!.... ఎక్కడికే?" ఆశ్చర్యంగా అడిగింది కుమారి.

"ఇంటికాడ సంటిది ఏడుత్తాందిగావచ్చు." దీనంగా ముఖంపెట్టి అంది దుర్గమ్మ.

"ఏడిస్తేవాడు లేడె ఇంటికాడ? నువ్విక్కడ్నే ఉండాలె"

తలమీద పిడుగుపడినట్లయింది దుర్గమ్మకు.

"సంటిది పాలకేడుత్తదిగాదు బాంచెను ." అంది గొంతు పెగుల్చుకొని—

"ఆహా... ఆ పోరికి పాలిచ్చి ఆ ఎంగిలి పాలు మా బాబు కిస్తావు!—వీల్లేదు. నువ్విక్కడ్నుంచి కదలొద్దు—వాడే ఏ పాలోపోసి చూసుకుంటడు నువ్విక్కడ్నే ఉండు...."

కాళ్ళ క్రింది భూమి కదిలిపోతున్నట్లు, ఆకాశం విరిగి మీద పడుతున్న ట్లున్నది—దుర్గమ్మ గుండె దడదడ కొట్టుకోసాగింది.

నామాలు పెట్టుకున్న వాళ్ళంతా భక్తులుకారు.

కన్న వాళ్ళంతా తల్లులుకారు!

కుమారి తల్లికాదు.

అందుకే ఆమెకు దుర్గమ్మ 'తల్లి మనసు' అర్థం కాలేదు.

అలా కృష్ణమూర్తి ఇంటి వెనుక భాగంలో కట్టివేయబడింది దుర్గమ్మ.

అటువైపు భర్త రాకుండా చాలా కట్టుదిట్టం చేసింది కుమారి—

గడ్డివేసే విషయంలో పాలిచ్చే బర్రెలకు, పాలివ్వని బర్రెలకు వేరువేరు పాలసీలుంటాయి, అని కనకయ్య జీతగానికి బాగా నేర్పాడు. పాలిచ్చే బర్రెల క్కూడా పాలు పితకడానికి ముందువేసే గడ్డికి, మామూలు సమయాలలో వేసే గడ్డికి చాలా భేదం ఉంటుంది. పరిమాణంలోనూ, పచ్చదనంలోనూ ఆ భేదం ఉంటుంది.

పాలు పితకటానికి ముందు—పచ్చిగడ్డితోపాటు పల్లిపిండి తవుడు.... రుచి కరమైన, పుష్టికరమైన ఆహారం ముందుపెట్టి చెంబులు, సర్వలు పట్టుకొని వెనక కూర్చుంటాడు కనకయ్య జీతగాడు.

దుర్గమ్మకు విస్తరనిండా అన్నం పెట్టుకవచ్చి ఇచ్చింది కుమారి. కాని... ఒక ముద్ద కూడా తినలేకపోయింది దుర్గమ్మ. పసిది కళ్ళల్లో మెదిలి ఆమె గుండె చెయిపైపోయింది.

ఆమెకు రెక్కలుంటే ఆ క్షణంలో అక్కణ్నుంచి ఎగిరిపోయేది. బిడ్డను అక్కునచేర్చుకొని తనివితీరా పాలిచ్చేది.

ఆమెకు రెక్కలుంటే అవి కూడా కట్టివేయబడేవి, కొట్టివేయబడేవి అన్నా ఆశ్చర్యంలేదు!

ఆ అన్నం తినలేక 'అమ్మగోరు' చూడనప్పుడు దొడ్డి గుమ్మం తలుపులు తీసి పెంటలోవేసి చెత్త కప్పింది దుర్గమ్మ.

ఆ సాయంత్రం—

కనకయ్య పశువులపాక వైపు చూస్తూ దొడ్డిగుమ్మాని కానుకొని నిలబడింది దుర్గమ్మ.

దూడను ఒక గుంజకు కట్టేసి బర్రెపాలు పితకడానికి కూర్చున్నాడు కనకయ్య, జీతగాడు. ఆ బర్రె ముందు దానా ఉంది. అయితే దాని చూపులన్నీ దూరంగా కట్టివేయబడిన తన దూడమీదే ఉన్నాయి. పాలు బాగా రావాలని పొదు గును, దాని ప్రక్కలను నిమురుతున్నాడు జీతగాడు.

పొదుగును కడిగి మోకాళ్ళ మధ్య సర్వ పెట్టుకొని రెండు చేతులతో పితుకు తున్నాడు. ధారలుగా పాలు సర్వలో పడుతున్నాయి.

దూడ దీనంగా చూస్తున్నది.

మౌనంగా ఏడుస్తున్నది.

తన కూతురు గుర్తుకువచ్చి మనసు దేవినట్లయింది దుర్గమ్మకు—ఆమెకు దుఃఖం పొంగి వచ్చింది....

ఆ రాత్రి—ఇంటి వెనక గదిలో దుర్గమ్మ పడుకోవడానికి ఒక చాప, ఒక చిరిగిన దుప్పటి ఇచ్చింది కుమారి.

దుర్గమ్మకు నిద్రపట్టలేదు. దీనంగా చూస్తున్న దూడ....తన కూతురు కళ్లల్లో మెదిలి ఆమె మనసంతా నీరైపోయింది. కడుపు తరుక్కుపోయింది.

ఆమె అక్కడ ఉండలేకపోయింది. పక్కమీదినుంచి లేచింది. మెల్లగా తలుపులు తీసి బయటికి వచ్చింది.

ఆమె అడుగులు తడబడుతున్నాయి.

దొడ్డి గుమ్మంవైపు నడిచింది. ఆమె గుండె భయంగా, వేగంగా కొట్టుకో సాగింది. అంతలో లోపల్నించి అబ్బాయి ఏడ్పు వినిపించింది. లైటు వెలిగింది. గబుక్కున వెనక్కు తిరిగి గదిలో దూరి తలుపేసుకొంది.

కొంచెం సేపటికి కుమారి ఆ గది తలుపులు తట్టింది.

ఆ మరునాడు ఉదయం—చంటిదాన్ని తీసుకొని అయిలయ్య వచ్చాడు. ప్రాణాలు లేచివచ్చినట్లయింది దుర్గమ్మకు. గబగబా ఉరికొచ్చి కూతురునందుకొని గుండెలకు హత్తుకొంది ఆర్తిగా. తల్లి స్పర్శ గుర్తించి చంటిది ఆమె కళ్ళల్లోకి చూస్తూ ఏడ్వసాగింది. కొంగును ప్రక్కకు తొలగించసాగింది. దుర్గమ్మ ఆగలేక రొమ్ముతీసి బిడ్డ నోట్లో పెట్టబోయింది—

'అమ్మగోరు' "ఏందె అది?" అంది అమ్మవారిలా ఉరిమి చూస్తూ—

దుర్గమ్మ మనసు విలవిల లాడిపోయింది. దీనంగా భర్త ముఖంలోకి చూసింది.

తలవంచుకున్నాడు అయిలయ్య.

"తీసుకపోరా దాన్ని—అయ్యగారిని పైసలడుక్కొని ఏ పాలో కొనిపోయి పో... చస్తదా....ఏం చావది—" విసురుగా అంది.

అయిలయ్య భార్య చేతుల్లోంచి కూతురిని లాక్కొని గబగబా అక్కణ్ణుంచి వెళ్ళిపోయాడు.

గుడ్ల నీరు కుక్కుకొంటూ అలాగే నిలుచుండిపోయింది దుర్గమ్మ—

"ఇంకా నిలుచున్న వేందె? స్నానం చెయిపో—బాబుకు పాలిచ్చేదానివి శుచి శుభ్రంగా ఉండక్కర్లా?" అంది వాళ్ళబ్బాయికి పాలివ్వడానికే దుర్గమ్మ పుట్టినట్లు—

దుర్గమ్మ స్నానంచేసి అబ్బాయికి పాలిస్తోంది.

కుమారి స్నానం చేస్తున్నది— కృష్ణమూర్తి వచ్చాడు.

పాలిస్తున్న దుర్గమ్మను చూస్తూ నిల్చున్నాడు— కంగారుగా.... గబగబా పయిటతీసి నిండా కప్పుకొంది దుర్గమ్మ. అప్పటికే ఆమె వక్ష సంపద అతని కళ్ళ బడింది. నవ్వి— ఆ నవ్వును చూసే పోర మంచోడు అనుకుంటున్నాడు అయిలయ్య. "అంతంత లావున్నయి. ఏం పెట్టి లావు చేసుకున్నావే ... కుడుకలు బాగా తిన్నావు?" అన్నాడు.

ఆ మాటలు వినలేకపోయింది.

పరాయి మగాడు అలా మాట్లాడుతుంటె ఏ ఆడది సహిస్తుంది?

కాని దుర్గమ్మలు సహిస్తారు, పేదరికం వాళ్ళకు సహనాన్ని నేర్పుతుంది. పేదరికం వాళ్ళకు నేర్పేవాటిలో సహనం ఒకటి. ఈ అహంకారం ఇంకా బ్రతికి ఉండటానికి కారణం ఆ సహనమే!—

''పోరనికి పాలివ్వకున్నా మా దానివి ఇంతంత లేవేందె!" అంటూ దగ్గరిగా వస్తున్నాడు—

అలా అంటున్న నాలుకను కసుక్కున కోసేయాలనిపించింది దుర్గమ్మకు—

''నువ్వు బాగున్నావు పెళ్ళిచేసుకుంటా" అన్నందుకే అన్నదమ్ము లిద్దరూ కలిసి శూర్పణఖ ముక్కు చెవులు కోసేశారట!—

పరస్త్రీని పట్టుకొని నీ రొమ్ములు బాగున్నాయనే ఈ మనిషి ముక్కు చెవు లెవరూ ముట్టుకోరు.

పైగా వాటికి రోజూ మొక్కుతుంటారు?

ఆ మధ్యాహ్నం భర్తవస్తే మెల్లగా అంది దుర్గమ్మ— "నన్ను తీసక పోయ్యా.... ఈడ ఉండలేను" అని.

''ఎందుకే.... అమ్మగోరూ, దొర శానా మంచోరు — ఉండు" అన్నాడు అయిలయ్య.

ఈ మొద్దు మనిషి కెలా చెప్పాలి అని మనసులో ధోరున ఏడ్చింది దుర్గమ్మ.

''ఏందిరా.... పెళ్ళాన్ని చూడకుండా ఉండబుద్ధి అయితలేదా?" అంది వెటకారంగా వాళ్ళు మాట్లాడు కొంటుండం చూసి కుమారి.

తల (ఉంటే) తీసేసినంతపనయ్యింది అయిలయ్యకు'' "ఏం లేదమ్మగోరూ ....మంచిగ ఉండని చెబుతాన'' అంటూ వెళ్ళిపోయాడు. పేగుల్లాగే దుర్గమ్మ ఆ మనిషిని తిట్టుకుంది.

ఎర్రెర్రగా నల్లగా....చిందూరం ముక్కలాగున్న దూడ బక్కచిక్కిపోయి ఎముకల గూడులా అయిపోయింది. దాని డొక్క ఎండిపోయింది. కనకయ్య చెంబులు, సర్వలు పాలతో నిండిపోతున్నాయి.

కనకయ్య జేబులు డబ్బుతో నిండిపోతున్నాయి.

కనకయ్య భార్య మెడ బంగారంతో నిండిపోతున్నది!—

ఒకరోజు సాయంకాలం—

దీనంగా తల్లి కేసి చూస్తున్నది. దూరంగా గుంజకు కట్టివేయబడిన దూడ. బక్క-చిక్కిన ఆ దూడను జాలిగా చూస్తూ నిలుచుంది దుర్గమ్మ.

తన ముందు ఎరగా పెట్టిన దానాను బర్రె ముట్టుకోవడంలేదు. మాటిమాటికి వెనక్కు తిరిగి దూడవైపు చూస్తున్నది. "అంబా....బా....'' అని అరుస్తున్నది. జీతగాడు ముందుకు వస్తే కొమ్ములతో కుమ్మబోయింది. పొదుగును కడగబోతె తన్న బోయింది.

పాపం! దూడకు 'అంబా' అని అరిచే శక్తియినా లేదు! ఆ దూడలో, తన కూతురు కనిపించి గుండె లవిసిపోతున్నాయి దుర్గమ్మకు.

జీతగాడు అటు తిరిగాడు. ఇటు తిరిగాడు మరింత మేత, దానా తెచ్చివేశాడు. కాని బర్రె ఏ మాత్రం సందివ్వడంలేదు. పాలు పితకనివ్వడంలేదు—దగ్గరికిపోతె కుమ్మబోతున్నది. పలుపును, గుంజను అటూ ఇటూ లాగుతున్నది.

చివరికి ఆ పలుపును తెంపుకొని గబగబా దూడ దగ్గటికి పరుగెత్తుక వచ్చింది. ఆత్రంగా దూడ తల్లి పొదుగును నోట్లో కబుచుకొని గుటగుట పాలు త్రాగసాగింది. ఆ తల్లి కళ్ళు తృప్తిగా వెలిగిపోతున్నాయి, ముట్టెతో ప్రేమగా బిడ్డను నిమురసాగింది.

వాటిని చూస్తుంటె ఆనందంతో దుర్గమ్మ కళ్లు చెమర్చాయి.

రాత్రంతా ఆమెకు నిద్రపట్టలేదు—ఆమె కనుల ముందు పలుపు తెంచుకొన్న గేదె-ఆత్రంగా ఆనందంగా పాలు త్రాగుతున్న దూడ కదిలాయి....

అక్కణ్నుంచి ఆమెకు పారిపోవాలని ఉంది.

పాపం పసికందు పాలకేడిస్తే ఎలా? తల్లికి పాలున్నాయి ఇస్తుంది.

భర్త ఉద్యోగం? పోతుందా....పోనీ! ఇది కాకపోతే మరొకటి....ఏ కూలైనా చేసుకొని బ్రతకవచ్చు-అసలిదీ ఒక బ్రతుకేనా?

భర్త కోప్పడి తిరిగి తీసుకొస్తే?....చచ్చినా రాదు. పిల్లను తీసుకొని వేరే ఉండటానికైనా ఇష్టపడుతుందిగాని....మళ్ళీరాదు!

ఆమె ఇక ఒక్క క్షణంకూడా అక్కడ ఉండలేకపోయింది—

తలుపులు తీసుకొని బయటికి వచ్చింది.

ఆమె అడుగులిప్పుడు తడబడడంలేదు.

అప్పుడప్పుడే చీకట్లు తొలగిపోతున్నాయి. తూర్పు సూర్యుణ్ణి కనబోతున్నది.

(జ్యోతి మంత్లీ, ఆగస్టు 1978)